

TIBBIYOT TERMINOLOGIYASIDA LOTIN VA YUNON TILLARINING AHAMIYATI

Maxmudov Zafar Mardanovich

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti Tillar kafedrası assistenti

Annotatsiya: Bu maqolada asosan tibbiyotga tegishli terminlar va ularning bugungi kunda tibbiyotning barcha sohalarida ishlatilishi va lotin tilining terminologiyadagi o'рни haqida fikr-mulohazalar yuritishga harakat qilindi.

Kalit so'zlar: tibbiyot, termin, kasallik, lotin-yunon, terminologiya, tuslanish, turlanish.

THE IMPORTANCE OF LATIN AND GREEK IN MEDICAL TERMINOLOGY

Annotation: In this article, an attempt was made to provide feedback on terms mainly related to medicine and their use in all areas of Medicine today and the place of Latin in terminology.

Keywords: medicine, term, disease, Latin-Greek, terminology, conjugation, declination.

ЗНАЧЕНИЕ ЛАТИНСКОГО И ГРЕЧЕСКОГО ЯЗЫКОВ В МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

Аннотация: в этой статье была сделана попытка осмыслить термины, в основном относящиеся к медицине, и их использование во всех областях медицины сегодня, а также роль латыни в терминологии.

Ключевые слова: медицина, термин, болезнь, латино-греческий, терминология, спряжение, склонение.

Termin (lotincha: terminus - "chegara", "had") - bilim yoki faoliyatning maxsus sohasiga doir tushunchani ifodalovchi so'z yoki so'z birikmasidir. Termin muayyan terminologik tizim orqali o'tadi, binobarin, termin va umumiste'moldagi so'zlar bir-birini to'ldiradigan leksik birliklardir. Tibbiy amaliyotda qo'llaniluvchi terminlar tibbiy terminlarni tashkil etadi. Tibbiy terminlar tizimli ravishda anatomik-gistologik terminlar, klinik terminlar, farmatsevtik terminlar guruhlarini tashkil etadi. Termin sifatida alohida yakka so'z elementlar (organizm, hujayra, organ, gen, kasallik, appenditsit) bilan bir qatorda so'z birikmasi (ko'krak qafasi, ensa suyagi, gipertonik kasallik, sanitar ishlov berish, radiatsion gigiyena) ham bo'lishi mumkin. Terminlarni

o'rganish alohida shakllanib borayotgan soha bo'lib, terminologiya tushunchasini yuzaga keltiradi. Terminologiya doimiy harakatda: nimadir o'zgaradi, qo'shiladi, eskiradi, ta'minotdan chiqadi, yo'qotiladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy tarkibga ega bo'ladi. Ko'plab qadimdan ma'lum maxsus so'zlar yangi ilmiy mazmun oladi. Terminologiya - ilm, ilmiy adabiyot tilining muhim ajralmas qismidir. Tibbiy terminologiya zamonaviy terminlar hisobiga yangilanib bormoqda.

Gippokrat (miloddan avvalgi 460 - taxminan 370 yillar) Yevropa ilmiy tibbiyotining "otasi" hisoblanadi. Uning bizning davrimizga qisman yetib kelgan asarlarida ilmiy tibbiyot terminologiyasiga asos solingan. Bugun biz lotin tilini "o'lik til" deb ataymiz, chunki u odamlarning kundalik muloqot tili bo'lishdan to'xtadi. Ammo, nutqda biz lotinizmlarni har qadamda uchratamiz: doktor, ma'ruza, akademiya, universitet, institut, tabiat, tarix, haykal, manikyur, pedikyur va boshqalar. Shuningdek, ingliz, fransuz, nemis, rus va lotin tillari "qarindoshlar" bo'lganligi sababli, ko'plab ruscha so'zlarning lotin so'zlari bilan o'xshashligi mavjuddir:

o'zbek	rus	lotin	fransuz	ingliz
yangi	НОВЫЙ	novus	nouveau	new
uy	ДОМ	domus	maison	home
ona	МАТЬ	mater	mere	mother
qaramoq	СМОТРЕТЬ	vidēre	regarder	look
yo'q	НЕТ	nullus	non	no

Bundan tashqari, so'zlarni o'zgartirish tizimi (tuslash, turlanish) o'zbek, nemis, rus tilida ham, lotin tilida ham bir xil.

Bugungi kunda lotin va yunon tillari yangi atamalarni yaratish va mavjud atamalarni takomillashtirish uchun asosiy manba hisoblanadi. Kundalik tushunchalardan farqli o'laroq, bu atama fan, texnika va san'atda qo'llaniladigan qisqa va ixcham tushunchani bildiradi. Lotin tili tufayli terminologiya xalqaro tibbiyot tili maqomini oldi.

Lotin tili asoslarini o'zlashtirmasdan turib, tibbiy ta'limni olib bo'lmaydi. Lotin tilini o'rganish o'rta va yuqori bo'g'inli tibbiyot mutaxassisini tayyorlashda katta ahamiyatga ega, chunki u lotin-yunon tilidan kelib chiqqan tibbiy atamalarni ongli ravishda o'zlashtirishga va tushunishga yordam beradi, ular bilan tanishadi, o'rganadi va o'z amaliyotida foydalanadi.

Zamonaviy tibbiyot terminologiyasi eng murakkab terminologik tizimlardan biridir. Tibbiy atamalarning umumiy soni noma'lum - mutaxassislarning fikriga ko'ra, zamonaviy tibbiyotning terminologik fondi 850 ming tibbiy-farmatsevtik atamalardan oshadi. Hatto ularni shunchaki yodlash ham hali hech kim uchun imkoni bo'lmagan, shuning uchun lotin tilida, boshqa tillarda bo'lgani kabi, ma'lum elementlardan atamalarni so'z yasash tizimi va qoidalarisiz amalga oshirib bo'lmaydi. Agar siz ushbu qoidalarni o'zlashtirsangiz, hatto yangi atamalarni tushunishni o'rganishingiz mumkin.

Lotin tili hozirda butun dunyo shifokorlari va tibbiyot mutaxassisleri tomonidan o'rganiladigan va foydalaniladigan bir qator biotibbiyot fanlari va nomenklaturalarida xalqaro ilmiy til sifatida qo'llaniladi. Shuning uchun tibbiyot sohasida ishlayotgan har qanday mutaxassisning bilimi, ta'lim tamoyillari va lotin tilini tushunishi mutlaqo aniq. Barcha tibbiyot fanlarida: anatomiya, gistologiya, embriologiya, mikrobiologiya, patologik anatomiya va barcha klinik fanlarda, shuningdek, farmakologiya hamda farmatsevtikada bu nominatsiya an'anasi hech qachon uzilmagan va hozirgacha davom etmoqda.

Biotibbiyot lug'atiga yunon faylasufi va olimi Aristotel katta hissa qo'shgan. Masalan, aorta, glaucoma, diaphragma, leycaemia, anatomia, anorexia, oesophagostomia, melanoma, trachea, phalanx, exophthalmos kabi nomlar uning asarlarida uchraydi. Aristotel tibbiyot leksikasida allaqachon mavjud bo'lgan bir qator so'zlarning maxsus ma'nolarini aniqlab berdi, masalan, meninx, meningos so'zining mazmunini "meninx" ma'nosiga toraytirdi.

Xulosa va takliflar o'rnida shuni yana alohida ta'kidlab o'tishimiz mumkinki, XX asrning ikkinchi yarmidagi ijtimoiy tilshunoslikning o'ziga xos xususiyati terminshunoslikda sinxron jihatdan ustunlik qiladi, bu til strukturasi elementlari va jamiyat tuzilishining elementlari o'rtasidagi aloqalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Avvalgi davr asarlarida tilning evolyutsiyasi jamiyatning rivojlanishi bilan bog'liqligi, ya'ni terminologiyani keng o'rganish ijtimoiy hayotni rivojlanishiga turtki beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zafar Mardanovich Maxmudov, & Bobur Salimovich Sharipov (2021). LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYA FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI VA UNING ASOSI HAQIDA FIKRLAR. *Academic research in educational sciences*, 2 (6), 1028-1033. doi: 10.24412/2181-1385-2021-6-1028-1033
2. Maxmudov , Z. ., Sharipov , B. ., & Bo'riyev , D. . (2023). TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYA FANINI O'QITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Science and Innovation in the Education System*, 2(1), 5–10. извлечено от <http://www.econferences.ru/index.php/sies/article/view/3158>
3. Omonova, M., & Makhmudov, Z. (2023). Modern signs of using the quince plant in folk medicine. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 3(4), 41-45.
4. Makhmudov Zafar Mardanovich, The place of problematic and heuristic methods in the process of teaching latin and medical terminology – PhilPapers <https://philpapers.org/rec/MARTPO-200>

5. Maxmudov Zafar Mardanovich. (2024). DORIVOR VOSITALARI NOMENKLATURASINING TIPIK GURUHLARI VA ULARNING AHAMIYATI. *SCIENTIFIC JOURNAL OF APPLIED AND MEDICAL SCIENCES*, 3(5), 480–487. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/amaltibbiyot/article/view/10771>
6. Makhmudov Zafar Mardanovich, & Omonova Mokhigul. (2024). PERSONALITY IN TEACHING THE MODULE OF LATIN AND MEDICAL TERMINOLOGY IN THE MEDICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION. *JOURNAL OF UNIVERSAL SCIENCE RESEARCH*, 2(1), 425–435. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10595990>
7. Makhmudov Zafar Mardanovich. (2023). EFFECTIVE USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN TEACHING PRACTICAL CLASSES OF THE SUBJECT" LATIN LANGUAGE AND MEDICAL TERMINOLOGY". *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 369–375. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10049518>
8. Makhmudov Zafar Mardanovich. (2023). ABOUT SOME METHODS OF TEACHING LATIN IN MEDICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" Nomli Respublika Ilmiy-amaliy Konferensiyasi, 1(10), 245–249. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10049492>
9. Makhmudov, Z. ., Tuychiyev, K., & Usmanov, S. . (2023). SOME OF THE MOST USED FORMS OF MEDICINE IN MEDICAL PRACTICE - THE USE OF TABLETS AND SOLUTIONS. *Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences*, 2(13), 20–26. извлечено от <http://econferences.ru/index.php/tafps/article/view/7225>
10. Makhmudov Zafar Mardanovich, & Akramov Rustambek Ashraf o'g'li. (2024). LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYA FANINI CHET TILI SIFATIDA O'RGATISH. *FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA JURNALI | JOURNAL OF SCIENCE, EDUCATION, CULTURE AND INNOVATION*, 3(9), 38–41. Retrieved from <https://mudarrisziyo.uz/index.php/innovatsiya/article/view/1524>
11. Maxmudov, Z. (2023). Lotin tili va tibbiy terminologiya darslarida yunon klinik va farmatsevtik atamalarining qo'llanilishi. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (9), 263-269.
12. Maxmudov, Z. M. (2022). Lotin tili va tibbiy terminologiyani o'rganishda o'zbek tili grammatikasining o'rni. *Science and Education*, 3(11), 756-759.
13. Maxmudov Zafar Mardanovich. (2023). LOTIN TILINING ZAMONAVIY TILLARGA BEVOSITA VA BILVOSITA TA'SIRI. *Research Focus*

International Scientific Journal, 2(6), 132–136. Retrieved from <https://refocus.uz/index.php/1/article/view/288>

14. Qurbonova , Z., & Maxmudov , Z. . (2023). LOTIN TILIDA KLINIK TERMINLARNING TO'G'RI QO'LLANISH YUZASIDAN FIKRLAR. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 3), 23–27. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/11503>
15. Maxmudov Zafar, & Normurodova Sohiba. (2023). KUNDALIK TURMUSHDA KENG QO'LLANILISHDA BO'LGAN SUYUQLIKLARNI IFODALOVCHI DORI SHAKLLARI HAQIDA CHET EL ILMIY NASHRLARIDAN OLINGAN FIKRLAR. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8035529>
16. Maxmudov, Z. M. Retsept yozishda duch kelinadigan ayrim muammolarning qonuniy yechimi va amalda qo'llash haqida ba'zi mulohazalar,“. *O'zbekistonda ilmiy-amaliy tadqiqotlar*” mavzusidagi.